

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 17 december 2020

Mål nr

Ö 936-20

PARTER

Sökande

1. Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

2. Sekretess A, se partsbilaga

Målsägandebiträde och ombud: Advokat TM

Motpart

TB

Offentlig försvarare: Advokat MA

SAKEN

Resning

TIDIGARE AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2011-03-07 i mål B 9043-10

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen beviljar resning av Svea hovrätts dom den 7 mars 2011 i mål B 9043-10 till men för TB och förordnar att målet ska tas upp till ny behandling i hovrätten avseende åtalet för våldtäkt mot barn och i fråga om TBs skyldighet att betala skadestånd till Sekretess A.

Sekretessbestämmelsen i 35 kap. 12 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska fortsätta att vara tillämplig på uppgifter om Sekretess A:s identitet i partsbilagan till detta beslut.

MA ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av TB i Högsta domstolen med 126 596 kr. Av beloppet avser 91 639 kr arbete, 9 638 kr tidsspillan och 25 319 kr mervärdesskatt.

TM ska få ersättning av allmänna medel för biträdet åt Sekretess A i Högsta domstolen med 30 564 kr. Av beloppet avser 23 166 kr arbete, 1 285 kr tidsspillan och 6 113 kr mervärdesskatt.

Det ankommer på hovrätten att pröva frågan om TBs ersättningsskyldighet för kostnader för försvaret och målsägandebiträdet i samband med målet efter dess återupptagande.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Riksåklagaren har yrkat att Högsta domstolen ska bevilja resning till men för TB och förordna att målet ska tas upp på nytt av hovrätten för prövning av ansvarsfrågan avseende våldtäkt mot barn.

Målsäganden har biträtt riksåklagarens resningsansökan och har – för det fall att resning beviljas i ansvarsdelen – yrkat resning även i skadeståndsdelen.

TB har bestritt yrkandena.

SKÄL

Bakgrund

1. TB åtalades i juni 2010 för bl.a. våldtäkt mot barn. Enligt gärningsbeskrivningen hade TB genomfört orala samlag med målsäganden, som vid tidpunkten var nyss fyllda 14 år, trots att han insåg eller i vart fall hade skälig anledning att anta att målsäganden var under 15 år. Enligt åtalet hade TB tvingat målsäganden till samlag genom hot och genom att hålla i målsägandens huvud.
2. Som bevisning i brottmålet åberopade åklagaren, utöver förhör med målsäganden, bl.a. en analys av ett s.k. blandprov av DNA från TBs kalsonger. Analysen talade med visshet för att huvuddelen av provet kom från TB medan den andra delen av provet inte hade kunnat utvärderas för jämförelse mot person.
3. Tingsrätten dömde TB – mot hans nekande – för bl.a. våldtäkt mot barn till fängelse i två år och fyra månader och förpliktade honom att betala skadestånd till målsäganden. Hovrätten har i mars 2011 ogillat åtalet och målsägandens skadeståndstalan.
4. I juli 2019 återupptogs förundersökningen mot TB med anledning av att det hade gjorts en ny analys av DNA-provet. Den nya analysen gav stöd för att provet innehöll även målsägandens DNA. Efter ett nytt jämförelseprov från målsäganden och ytterligare analys lämnade Nationellt forensiskt centrum (NFC) den 11 september 2019 ett kompletterande sakkunnigutlåtande.

Slutsatsen i detta utlåtande var att resultatet talade extremt starkt för att den mindre delen av DNA-provet kom från målsäganden.

5. Riksåklagaren har som grund för resningsansökan anfört att det nya sakkunnigutlåtandet, tillsammans med tidigare åberopad bevisning, ger sådant starkt stöd för målsägandens uppgifter att det är sannolikt att hovrätten skulle ha dömt TB för våldtäkt mot barn om den nya bevisningen hade lagts fram under rättegången (58 kap. 3 § första stycket 2 rättegångsbalken).

6. TB har invänt att resningsansökan inte har gjorts i rätt tid, att åklagaren saknade giltig ursäkt för att inte åberopa den aktuella bevisningen redan i brottmålet samt att det inte är sannolikt att bevisningen skulle ha lett till en fällande dom.

Har ansökan gjorts i rätt tid?

7. En ansökan om resning till men för den tilltalade ska göras inom ett år från det att sökanden fick kännedom om det förhållande som ansökan grundas på (58 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken). Ettårsregeln kan ytterst sägas ha sin grund i rättssäkerhetsintresset av att parterna i en process kan känna trygghet i att lagakraftvunna domar står fast (orubblighetsprincipen).

8. Ettårsfristen ska som regel räknas från det att en av riksåklagaren underställd åklagare fick kännedom om det förhållande som ansökan grundas på (se NJA 1974 s. 595). När en ansökan grundar sig på nya analyser som har kommit till stånd genom de brottsutredande myndigheternas försorg kan detta sätt att beräkna fristen på emellertid ibland leda till resultat som är mindre väl förenliga med grunderna för ettårsregeln. Så kan vara fallet om det går lång tid från det att det nya analysresultatet är klart till dess att åklagaren får kännedom om det. I en sådan situation kan det finnas skäl för att i stället räkna fristen från när analysresultatet borde ha överlämnats till åklagaren. Däremot skulle det föra för långt att, såsom TB har förordat i detta mål, räkna fristen redan

från när åklagaren fick kännedom om den teknik som möjliggjorde den nya analysen.

9. I detta fall finns det inte skäl att frångå huvudregeln för hur ettårsfristen ska beräknas. Fristen får således anses ha börjat löpa när åklagaren fick del av det första nya analysresultatet, vilket var i april 2019. Eftersom riksåklagarens ansökan om resning gavs in i februari 2020, har ansökan gjorts i rätt tid.

Är det fråga om ny bevisning?

10. En grundläggande förutsättning för att resning ska kunna beviljas enligt den i målet aktuella bestämmelsen är att det föreligger nya omständigheter eller ny bevisning.

11. Sakkunnigutlåtandet från NFC bygger på en ny analys av DNA-provet som har gjorts med en annan teknik än den som användes i brottmålet. Den nya analysen har således medfört att det har tillkommit ett nytt underlag för prövningen. Det rör sig därmed om ny bevisning i den mening som avses i bestämmelsen.

Finns det giltig ursäkt?

12. Ytterligare en förutsättning för resning i ett fall som detta är att åklagaren gör sannolikt att det nya beviset inte hade kunnat åberopas i rättegången eller åklagaren av annat skäl har haft giltig ursäkt för att inte göra det (58 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken). En utgångspunkt för den bedömningen bör vara att det kan ställas långtgående krav på åklagaren när det gäller att bedöma vilka utredningsåtgärder som är erforderliga och vilken bevisning som bör åberopas i ett brottmål. Det måste emellertid också beaktas vilka praktiska möjligheter som har funnits att i brottmålet åberopa viss bevisning.

13. När det gäller teknisk bevisning bör åklagaren i regel kunna utgå från att de som har till uppgift att utföra forensiska analyser åt svenskt rättsväsende

har erforderlig kompetens och att de följer med i teknikutvecklingen. I normala fall finns det därför inte anledning för åklagaren att vända sig till någon annan, i Sverige eller utomlands, för att få material analyserat. Av främst praktiska skäl kan det i allmänhet inte heller krävas att åklagaren, när en ny teknik har tagits i bruk, tar initiativ till nya analyser av material som redan har analyserats. Det gäller i synnerhet om den tidigare analysen redan har åberopats av åklagaren i ett pågående mål och det målet är långt framskridet när den nya tekniken tas i bruk.

14. Det analys-kit som i detta fall användes för de nya analyserna blev tillgängligt på marknaden under 2009. Det upphandlades av dåvarande Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) våren 2010 och togs, efter sedvanlig validering och ackreditering, i bruk den 1 april 2011. Den nya analystekniken var således i och för sig tillgänglig under den tid då brottmålet pågick men den användes inte i SKL:s verksamhet vare sig under den tid då förundersökningen genomfördes eller när domstolsförhandlingarna ägde rum. Under sådana förhållanden får åklagaren anses ha haft giltig ursäkt för att inte i brottmålet åberopa bevisning som grundande sig på den nya tekniken.

Skulle den nya bevisningen sannolikt ha lett till fällande dom?

Utgångspunkter för bedömningen

15. För att resning ska kunna beviljas krävs vidare att det är sannolikt att det nya bevis som åberopas skulle ha lett till att den tilltalade hade dömts för brottet (58 kap. 3 § första stycket 2 rättegångsbalken). När det är fråga om resning till men för den tilltalade ska prövningen, med hänsyn till orubblighetsprincipen, göras restriktivt. Det bör således krävas ett mera avgörande nytt material för att bevilja resning i den situationen än vad som krävs för resning till förmån för den tilltalade. (Se bl.a. NJA 1998 s. 321, NJA 2001 s. 687, NJA 2016 s. 851 p. 3 och ”Mordet i Kastberga” NJA 2020 s. 518 p. 23.)

16. När Högsta domstolen prövar en resningsansökan ska bedömningen ta sikte på vilken betydelse det nya beviset skulle ha haft för hovrättens prövning. Den bevisning som presenterades i brottmålet ska då värderas på det sätt som har kommit till uttryck i hovrättens dom. Högsta domstolen ska i resningsärendet alltså inte göra någon fristående omvärdering av bevisningen i brottmålet. Detta hindrar inte att omständigheter och bevis ges en annan betydelse i ljuset av den nya utredningen och att de alltså i den meningen värderas annorlunda (se NJA 2013 s. 931 p. 26 och ”Mordet i Kastberga” p. 20).

Hovrättens bevisvärdering

17. Utöver den ursprungliga DNA-analysen och ett läkarintyg som tog sikte på målsägandens psykiska hälsa bestod utredningen i brottmålet främst av muntlig bevisning. På grund av målsägandens ålder och psykiska hälsa hördes han inte inför domstolarna utan dessa tog del av förhören med honom från förundersökningen genom videouppspelning. De uppgifter som målsäganden lämnade i dessa förhör gick ut på att TB hade tilltvingat sig orala samlag på det sätt som åklagaren påstod. Det fanns inte några vittnesiakttagelser av själva gärningen men målsägandens berättelse vann visst stöd av vad några vittnen uppgav om vad målsäganden hade sagt efter händelsen och om hur han då hade uppträtt.

18. Enligt hovrätten talade målsägandens utsaga och den övriga bevisningen för åklagarens påstående. Hovrätten ansåg emellertid att målsägandens berättelse skulle bedömas med särskild försiktighet, eftersom han inte hade hörts inför domstolen. Berättelsen ansågs också vara kringgärdad av flera frågetecken. Hovrätten pekade bl.a. på att det i utredningen fanns stöd för att målsäganden på grund av sin funktionsnedsättning ibland gjorde saker för att få uppmärksamhet. Vidare noterades att målsäganden, enligt vissa vittnesuppgifter, hade visat intresse för dyra saker och att han hade varit målsägande i andra ärenden rörande sexualbrott. Enligt hovrätten fanns det även andra brister i utredningens robusthet; här nämndes särskilt att den forensiker som

hördes i hovrätten uppgav att det borde ha funnits goda möjligheter att identifiera DNA korsvis på parterna, något som dock inte hade skett. Hovrätten fann sammantaget att målsägandens utsaga inte kunde ligga till grund för en fällande dom.

Den nya bevisningen

19. Den nya bevisningen utgörs av ett utlåtande från NFC på grundval av en förnyad analys av samma DNA-prov som det som låg till grund för det utlåtande som åberopades i brottmålet. Enligt det nya utlåtandet talar analysresultatet extremt starkt för att den större delen i provet kommer från TB och med samma styrka för att den mindre delen kommer från målsäganden, om man bortser från möjligheten att de kommer från nära släktingar till dem.

20. TB har hörts med anledning av den nya bevisningen och har inledningsvis inte velat kommentera resultatet av NFC:s analys. I ett förhör som hölls i september 2020 har TB dock lämnat en ny beskrivning av vad som hände när han och målsäganden träffades. Denna innefattar en alternativ förklaring till hur målsägandens DNA kan ha hamnat på TBs kalsonger. Anledningen till att han inte tidigare lämnat dessa uppgifter ska ha varit främst att han skämdes för det inträffade och att han var rädd för att inte bli trodd. TB har vidare åberopat en brottmålsdom av vilken det framgår att målsäganden som tolvåring haft kontakt med tre män och att männen genom domen har dömts för att ha våldtagit målsäganden.

Bedömningen i denna del

21. Frågan är då om det är sannolikt att hovrätten skulle ha dömt TB för våldtäkt mot barn om hänsyn hade tagits till den nya bevisningen. För en fällande dom skulle det ha krävts att hovrätten funnit det utrett att sexuellt umgänge hade ägt rum på det sätt som åklagaren påstått samt att TB haft

skälig anledning att misstänka att målsäganden var under 15 år (jfr 6 kap. 4 och 13 §§ brottsbalken i dåvarande lydelse).

22. I hovrättens domskäl framhölls avsaknaden av DNA-spår från målsäganden som en särskild brist i utredningens robusthet. Denna brist får anses vara läkt genom den nya bevisningen. De nya analyserna talar enligt NFC extremt starkt för att det är målsägandens DNA som har funnits på TBs kalsonger. Med hänsyn till att det i brottmålet var utrett att målsäganden och TB träffades, och även var ensamma under i vart fall en kortare stund, framstår resultatet av analysen också som rimligt (jfr NJA 2003 s. 591).

23. Ett annat skäl för den friande domen var att hovrätten ansåg att målsägandens berättelse, som skulle bedömas med särskild försiktighet, var kringgärdad av flera frågetecken (se p. 18). Detta påverkas inte omedelbart av den nya bevisningen. Det kan emellertid antas att hovrätten skulle ha värderat målsägandens utsaga på ett annat sätt om denna, utöver att ha visst stöd i vittnesbevisningen, också hade haft stöd i den tekniska bevisningen på det sätt som den numera har. Det nya analysresultatet är väl förenligt med målsägandens utsaga men stämmer inte alls med vad TB uppgav i brottmålet. De nya uppgifter som TB har lämnat – drygt tio år efter gärningen och först sedan han konfronterats med resultatet av de nya analyserna – inverkar inte på något avgörande sätt på den bedömning som nu ska göras.

24. Sammantaget får det anses sannolikt att hovrätten, med beaktande av den nya bevisningen, skulle ha funnit det utrett att TB genomfört orala samlag med målsäganden den aktuella kvällen. Med hänsyn till den utredning som förelåg i brottmålet är det också sannolikt att hovrätten, såsom tingsrätten gjorde, skulle ha funnit att TB hade skälig anledning att misstänka att målsäganden var under 15 år och att gärningen skulle ha rubricerats som våldtäkt mot barn.

Slutsats

25. Ansökan om resning i fråga om ansvar ska bifallas. Därmed bör även målsägandens ansökan om resning i skadeståndsdelen bifallas (jfr 58 kap. 9 § andra ledet rättegångsbalken). Enligt 58 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken ska målet i de resta delarna tas upp på nytt av hovrätten.

26. Med hänsyn till ärendets speciella karaktär får det godtas att MA har haft förhållandevis mycket kontakt med sin klient och att han även i övrigt har lagt ned ett omfattande arbete på försvararuppdraget. Den yrkade ersättningen får vid en samlad bedömning anses skälig.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Ann-Christine Lindeblad, Dag Mattsson, Eric M. Runesson och Johan Danelius (referent)
Föredragande har varit justitiesekreteraren Cecilia Andgren